

*Чередніченко Є.С.,
студентка ОКР «Молодший спеціаліст»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Науковий керівник: Чередніченко О.О.,
к.т.н., доц., доцент кафедри економіки підприємства,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
ya1971@ukr.net*

ДО ПИТАННЯ РОЗВИТКУ СИРОВИННОЇ БАЗИ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

Неминучі структурні зрушення, зумовлені зростаючими потребами суспільства, особливо динамічні в галузях легкої та харчової промисловості. Україна як держава з вигідним географічним розташуванням, наявними значними природними ресурсами, розвиненими міжнародними економічними зв'язками має потужний економічний стимул і передумови подальшого розвитку харчової промисловості, але вкрай незадовільно використовує свій потенціал.

Україна має широкі можливості для задоволення населення країни продуктами харчування і відповідного розвитку сировинної бази для харчової промисловості, займаючи одне з перших місць у світі за якістю і кількістю земельних ресурсів, які використовуються у сільському господарстві.

У світовій практиці вважається доцільним, якщо 2/3 структури земельного фонду припадає на природні угіддя і 1/3 – на оброблювані сільськогосподарські землі. Наприклад, у Франції питома вага сільськогосподарських угідь становить 42%, у Німеччині – 33%. В Україні понад 54% земельного фонду – це розорані землі. Середній показник розораності у Європі – 25–30%. У середньому на одного жителя в країні припадає 1,01 га сільськогосподарських угідь, у тому числі 0,77 га ріллі. Порівняно з іншими країнами світу, це досить високий рівень землезабезпечення. За кількістю ріллі попереду України лише Канада з показником землезабезпечення 1,7 га і Австралія – 1,5 га, тоді як у Данії цей показник становить 0,5 га, Франції – 0,3, Великобританії – 0,1, Японії – 0,03 га. Середній показник у Європі – 0,44 і 0,25 га відповідно. Показовим є приклад Японії, де земельні ресурси знаходяться в особливо гострому дефіциті, але кожний гектар землі тут дає продукцію вартістю у 5,6 разів більше порівняно з Євросоюзом.

Український аграрний ринок в сучасних умовах здатен задовольнити не лише власні потреби, а й експортувати продукцію в 190 країн світу, при цьому країна має потужний потенціал для подальшого зростання виробництва. Наприклад, при зберіганні існуючої тенденції вітчизняне сільське господарство вже до 2022 р. здатне вирощувати більше 100 млн т зерна, повністю задовольняючи внутрішні потреби та експортуючи майже 70 млн тонн. При цьому урожайність сільськогосподарських культур відстає від розвинутих країн в декілька разів. Урожайність пшениці становить близько 4 т/га і трохи більше кукурудзи – 5 т/га, європейські аграрії збирають в середньому по 8 т/га пшениці, а середня врожайність кукурудзи в США складає 11 т/га. В Британії в 2018 році зафіксували рекордну врожайність пшениці – 16,82 т/га, а в США вирощують гібриди кукурудзи, які дають більше 20 тонн з одного гектара.

Таким чином, основними напрямками розширення сировинної бази галузей харчової промисловості є підвищення врожайності сільськогосподарських культур і продуктивності тварин, поліпшення технологічних якостей сировинної сільськогосподарської продукції, інтенсифікація. Екстенсивні шляхи в сучасному ринку вже вичерпані та економічно не вигідні. Наприклад, сучасні селекціонери та провідні виробники насіння та гібридів цукрових буряків гарантують вихід 15 т цукру з 1 га. Проте, в Україні отримують вдвічі менше, приблизно 6-7 т цукру з 1 га, а передові господарства – до 9 т цукру. Якісний цукровий буряк мінімізує втрати цукру на цукрових заводах при переробці. Тобто, в даному напрямку резерви дійсно величезні, оскільки є багато можливостей збільшити кількість і покращити якість сировини та зменшити собівартість її виробництва та переробки.

Але підвищення врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин і збільшення валових зборів не призведе до належного ефекту, якщо на різних етапах технологічного ланцюга просування до споживача продукція буде втрачати в масі та якості. Крім того, вона може повністю зіпсуватися і стати непридатною для використання. Незадовільні умови зберігання та транспортування сировини являються причиною її значних втрат. Для уникнення таких наслідків важливо приділити значну увагу підбору транспортних засобів і використовуваної тари за видами та їхнім станом, тривалості транспортування, погодним умовам. На стадії зберігання необхідно здійснити підготовку до зберігання, вибрати способи зберігання і типи придатних сховищ, режими зберігання, а також організувати контроль за продукцією, яку зберігають. При переробці важливо чітко дотримуватися рецептури, режиму технологічного процесу.

Важливим чинником розширення сировинної бази для підприємств харчової промисловості являється ефективне використання заготовленої сировини, що направляється на переробку. Так, у відходи в результаті переробки на готову продукцію в харчовій промисловості йде 20–25% від маси загальної кількості вихідної сировини.

Впровадження у харчове виробництво маловідходних і безвідходних технологій, застосування відходів як вторинної сировини в процесі виробництва додаткової продукції дозволяє перетворювати їх у цінну, інколи

дефіцитну сировину, зокрема, як добриво у рослинництві і корми у тваринництві, або в інших галузях промисловості. Наприклад, ТОВ «Владівік корми» застосовує технологію сушіння пивної дробини, яка утворюється на Радомишльському пивоварному заводі при виробництві пива. Крім того, переробка відходів виробництва створює додану вартість у міжсезонний період. Створення такої вартості являється економічно доцільнішим, ніж витрати на системи очищення для локалізації викидів.

Ефективне використання вторинних сировинних ресурсів призведе до розширення сировинної бази харчової промисловості та збільшення обсягів продукції з цієї сировини зі значно меншою собівартістю.

Економія сировини, матеріалів і палива являється важливим фактором розширення можливостей використання сировинної бази, підвищення ефективності діяльності підприємства, збільшення масштабів виробництва при менших витратах на одиницю використаних ресурсів.

Для підприємств, які здійснюють первинну обробку сировинних ресурсів, найважливішим заходом економії сировини є якісна підготовка її до обробки. Також для всіх переробних підприємств ефективними в даному напрямку є удосконалення конструкції застосовуваних машин, устаткування і виробів; заміна традиційних і застосування більш економічних видів сировини і палива; ліквідація браку; забезпечення необхідних умов зберігання і транспортування сировини і матеріалів; зниження їхніх наднормативних запасів; запобігання утворенню неліквідів; запровадження нової техніки і прогресивної технології, які дозволяють отримати якомога більше зменшення втрат матеріальних ресурсів і технологічних відходів у процесі виробництва продукції з максимально можливим і ефективним використанням вторинних матеріальних ресурсів.

Звичайно, безпосередньо ринок є самим надійним інструментом економічного, ефективного і раціонального використання сировини та розширення сировинної бази найбільш прийнятним шляхом.

Виявлені фактори і резерви зниження собівартості продукції реалізуються певними методами. Для галузей харчової промисловості до найбільш важливих і пріоритетних слід віднести наступні:

1. Поліпшення якості використовуваної сировини, збільшення в ній корисних речовин.

Чим більше корисних речовин в сировині, наприклад, цукру в буряках, олії в насінні, тим нижчі питомі витрати сировини на одиницю готової продукції, відповідно, сировина дешевша, а собівартість нижча.

2. Скорочення втрат сировини і корисних речовин в ній на всіх етапах транспортування, зберігання і переробки. Чим менше втрат, тим вище вихід продукції, тим нижче питомі витрати, відповідно менше витрат за цією статтею собівартості.

3. Максимальна переробка вторинних ресурсів сировини - відходів. Економічний ефект полягає у збільшенні обсягів виробництва. Собівартість кінцевої товарної продукції знижується.

4. Оптимізація рівня концентрації, спеціалізації, кооперування і комбінування виробництва. Чим більші масштаби виробництва, тим нижча собівартість продукції за рахунок умовно-постійних витрат. При комбінуванні виробництва нижча собівартість продукції за рахунок збільшення масштабів виробництва, більш ефективного використання всього наявного потенціалу, всіх виробничих ресурсів. У галузях харчової промисловості дуже важливе комплексне використання сировини, максимальна утилізація відходів на основі комбінування.

5. Удосконалення організації виробництва, праці та управління. Диверсифікація виробництва.

6. Масштабне використання досягнень науково-технічного прогресу, впровадження ресурсо-енергозберігаючих безвідходних і маловідходних технологій. Економія досягається на сукупності матеріальних ресурсів, оскільки харчова промисловість є матеріаломісткою.

7. Забезпечення збереження виробничих ресурсів і виробленого з них продукту.

8. Перехід на більш дешеві види сировини, матеріалів, палива і енергії.

9. Впровадження найбільш раціональних методів господарювання відповідно до вимог ринку, скорочення накладних витрат і повна ліквідація непродуктивних витрат.

10. Економічне і матеріальне стимулювання зниження собівартості продукції. Сам ринок є універсальним механізмом зниження витрат, а значить і собівартості. Однак в рамках ринку доцільна розробка і впровадження в кожній конкретній галузі харчової промисловості стимулюючих систем по зниженню собівартості на зразок системи оплати сировини за змістом корисних речовин в ній.